

УДК 94(477.8)

Андрій Червінський

**ВШАНУВАННЯ ДІЯЧІВ НАУКИ І КУЛЬТУРИ В МОНУМЕНТАЛЬНІЙ СКУЛЬПТУРІ НА ПРИКАРПАТТІ НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

*У статті йдеться про специфіку вшанування діячів науки і культури в монументальній скульптурі на Прикарпатті наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, які впливали на формування національної свідомості й духовності українського народу, незважаючи на забуття. Автор відстежує ценеzu її створення та розкриває процес увічнення в пам'ятках монументального мистецтва письменників, художників, композиторів, скульпторів, акторів і режисерів, учених і педагогів за сучасної доби національної державності, узагальнює пов'язані з цим труднощі й здобутки.*

*Ключові слова: діячі науки і техніки, пам'ятка, пам'ятник, скульптура, монументальне мистецтво.*

Актуальність задекларованої проблеми зумовлюється культурно-національними та науково-теоретичними чинниками. Діячі науки і культури вагомо вплинули на формування національної свідомості й духовності українського народу, причому, якщо за радянського періоду імена багатьох піддавалися забуттю, незаслужено паплюжилися, то з відновленням державності пам'ять про них повертається, що відповідним чином позначилося і на їх увічненні в монументальній скульптурі. З іншого боку, вивчення цієї проблеми засвідчує духовну наступність і спадковість національного поступу, адже багато творців справжніх культурних цінностей визнавалися та монументально увічнювалися за будь-яких політичних режимів.

За два останніх десятиріччя з'явилося чимало різнопрофільних (пам'яткознавчих, історико-краєзнавчих, мистецтвознавчих) досліджень, у яких порушується широкий комплекс питань, пов'язаних із вивченням нерухомих об'єктів культурної спадщини, зокрема й пам'яток монументального мистецтва. З-поміж них важливе науково-методологічне значення мають праці, підготовлені під егідою Інституту історії України НАН України, які узагальнюють досвід підготовки "Зводу пам'яток історії та культури України", зокрема й відносно зазначеного виду нерухомих об'єктів [1, с. 183–249; 7, с. 320–370]. Аналогічне значення має монографія, написана співробітниками цієї академічної установи та Центру пам'яткознавства НАН України, у якій зазначена проблема розглядається в ракурсі парадигм і викликів, зумовлених ухваленням Закону України "Про охорону культурної спадщини" (2000 р.).

Важливе місце посідають матеріали періодичної преси і поточного архіву науково-редакційного відділу "Звід пам'яток історії та культури України. Івано-Франківська область", довідникова література та інші видання.

Поряд із цим є доволі багато різнопрофільної літератури про збереження і використання пам'яток історії та культури на Прикарпатті, зокрема й про увічнення діячів науки і культури у творах монументального мистецтва [4; 6; 8]. Однак у пропонованому ракурсі це питання ще не розглядалося в українській історіографії.

У статті ставимо за мету відстежити генезу та показати процес увічнення в пам'ятках монументального мистецтва письменників, художників, композиторів, скульпторів, акторів і режисерів, учених і педагогів за сучасної доби національної державності, узагальнити пов'язані з цим труднощі й здобутки.

Об'єктом дослідження є культурна спадщина України.

Предмет дослідження – різні види пам'яток монументального мистецтва, присвячені діячам науки і культури, споруджені на Прикарпатті у 90-х роках ХХ – на початку ХХІ ст.

Увічнення пам'яті про діяльність учених, митців, письменників, педагогів, акторів та інших представників творчої інтелігенції відбувалося у різних творах монументальної скульптури: пам'ятниках, меморіальних дошках, пам'ятних знаках, бюстах, меморіальних спорудах (рельєфні хрести, стели, нагробні скульптурні композиції), подекуди у скульптурних групах, меморіальних ансамблях. Вони пов'язані з пам'ятками історії та пам'ятками науки і культури, зокрема адміністративними будинками освітніх, навчальних, лікувальних закладів, наукових установ та приватними будинками і садибами, тож часто встановлювалися на їх стінах чи прилеглих територіях.

Найбільше пам'яток присвячено письменникам і поетам. Прикарпаття має глибокі традиції монументального увіковічнення діячів "Руської трійці". Збереглися і перебувають під охороною

держави пам'ятні дошки, встановлені з нагоди 100-ї і 120-ї річниць народження М.Шашкевича у Коломиї (1911 р.) та у Долині (1931 р.); пам'ятник на честь 100-річчя появи "Русалки Дністрової" (1937 р.) на Рожнятівщині. Краєзнавці фіксують і монументи на їх честь, які не збереглися [4, с. 21–22]. Цей процес отримав продовження в спорудженні величних пам'ятників М. Шашкевичу у Спасі Коломийського району (1993 р.), І. Вагилевичу в с.Ясені Рожнятівського району та інші [4, с. 23–27; 8, с. 162–164; 10, с. 165].

Порівняно з радянським періодом, за доби незалежності, дещо "згасло" вшанування у творах монументалістики відомих літературних діячів другої половини XIX – початку XX ст., адже упродовж 1950–1970-х років з'явилися високохудожні пам'ятники А.Могильницькому (с. Яблунька, Богородчанщина), М. Павлику (м. Косів, м. Коломия); В. Стефанику (с. Русів, Снятинщина); Маркові Черемшині (м. Снятин; с. Кобаки, Косівщина); Лесеви Мартовичу (с. Торговиця, Городенщина, с. Добринів, Рогатинщина); Н. Кобринській (сmt. Болехів) та інших. Тоді ж на їх честь відкривали меморіальні дошки з барельєфами і меморіальні музеї [10–11].

Помітним здобутком скульптурної монументалістики стало відкриття у січні 1995 р. пам'ятника В. Стефанику на подвір'ї Прикарпатського університету, який носить його ім'я. Львівський скульптор Е. Мисько зобразив письменника у сидячій позі та глибокій задумі, підкреслюючи тим самим зв'язок з його "журливою" прозою.

Монументально увічнювалися персоналії, чиї імена замовчувалися чи таврувалися радянською пропагандою як "буржуазні націоналісти". Ідеться про братів Лепких: Богданові у 1992 р. відкрили величний пам'ятник у с. Жукові Рогатинського району [11]; відтак йому та Миколі заходами "Клубу української інтелігенції" встановили меморіальні дошки у м. Івано-Франківську (скульптор В.Вільшук, лауреат Шевченківської премії) [8, с. 164].

Жіночі об'єднання такими засобами повертали з небуття та пропагували творчість знаних літературних діячок. Так, за ініціативи "Союзу українок" у серпні 1996 р. на будинку диспансеру в м. Коломиї встановили оригінальну меморіальну дошку письменниці, журналістці, провідній діячці жіночого руху О. Кисілевській. Вона має форму вікна, у якому сидить жіноча постать, опершись правою рукою на підвіконня, а ліва піднята вгору біля стилізованої фіранки, яку із волоссям завіває вітер. Вона виготовлена з крихти на цементі, що має вигляд червоного пісковику [3]. На високому художньо-мистецькому рівні виготовлені меморіальні дошки письменницям і культурним діячкам І. Блажкевич (с. Залуква Галицького району) та Марійці Підгірянці (с. Ворона Коломийського, с. Уторопи Косівського районів).

Монументальний літопис Прикарпаття активно поповнювався за рахунок увічнення у скульптурі призабутих та репресованих поетів і письменників, що брали участь у визвольних змаганнях 1914–1919 і 1939–1946 рр. та в русі опору радянському режиму. Аналіз краєзнавчої, біографічної, довідникової та іншої літератури [4, с. 27–31; 8, с. 156–166; 9–11] засвідчує високу активність цього процесу на Косівщині, Коломийщині, Калушині, Надвірнянщині, де встановили погруддя та барельєфні дошки поетам М. Атаманюку, М. Матіїв-Мельнику, Маркові Боевському (Михайло Дяченко – "повстанський Митуса"), Т. Мельничуку, Лесі Верховинці, Г. Колцуляку, Олександрові Олесю, В. Боднарчуку, Ю. Бунзяку, О. Мошурі, М. Пачовському, А. Чайковському, О. Авдиківському, І. Федораку, М. Саєвичу та інших. Це здебільшого рельєфні зображення, витесані на прямокутних дошках. Чимало таких творів передають глибокий символізм і внутрішній психологізм діячів літератури, які палким словом пробуджували свідомість, кликали до боротьби за ідеали нації.

Мужніх незламних борців за національну ідею уособлюють погруддя поета Ю. Шкрумеляка на чотириступінчатому тесаному з каменю постаменті у с. Саджава на Надвірнянщині; рельєфне обличчя поета-мученика В.Стуса, вмонтоване у муровану стіну на вулиці його імені в м. Калуші (1994 р.) [19, арк. 5]; скульптурні пам'ятники політв'язням, відомим поетам і діячам З. Красівському у с.Витвиці Долинського району (1995 р.) [21, с. 23] і К. Мандрик-Куйбіді у сmt. Болехові (2005) [11, с. 144].

В оригінальний спосіб ушанувала пам'ять репресованого священика і поета-земляка Р. Дебрака громада с. Верхнього Струтиня Рожнятівського району. 2001 року на місці садиби, де він народився, встановили скульптуру Божої Матері, її розмістили у стилізованій ротонді, яку покрили шатровим куполом із главою і увінчали однораменним латинським хрестом [20].

Своєрідну сторінку мармурового літопису Прикарпаття становлять об'єкти, що вшановують пам'ять українських художників, композиторів, артистів, режисерів. Вони не завжди встановлювалися у місцях, пов'язаних з їх життєдіяльністю чи "малою батьківщиною", демонструючи особливе ставлення місцевих громад до своїх кумирів.

Серед таких помітних явищ відзначимо меморіальні дошки відомим галицьким композиторам Д. Січинському в м. Івано-Франківську на будинку, де він провів останні роки життя, та у м. Коломиї і с. Вікторів Галицького району; Я. Лопатинському – у м. Долині, А. Кос-Анатольському – у

м. Коломиї та Я. Барничу – у с. Балинцях Коломийського району, Р. Кудрику – у м. Рогатині; В. Івасюкові – у с. Брошнів-Осада Рожнятівського району; керівникові самодіяльної народної капели "Гуцульщина" М. Процюку – у м. Косові; оперному співакові В. Тисяку – у с. Шевченкове на Долинщині [4, с. 36–38; 10, с. 68; 11, с. 45] та інші.

Творчу натуру і внутрішній світ діячів з цієї когорти увиразнює, для прикладу, барельєфне зображення у вишиванці відомого композитора, актора, хореографа і фольклориста В. Верховинця (Василь Костів; 1880–1938 рр.) у його рідному с. Старому Мізуні Долинського району. Його вставили у фігурну нішу верхньої частини стели неправильної форми, що витесана з кам'яної брили та вміщена на постаменті [14, арк. 21]. Окремо відзначмо величний пам'ятник С. Крушельницькій, споруджений 2003 р. у с. Тисові на Болехівщині. Монумент підкреслює образ славетної співачки, що репрезентує національний талент на європейській сцені [11, с. 144].

Чимало громад на пошану художників-земляків установили меморіальні дошки, зокрема, у Снятині – В. Касіяну, Я. Лукавецькому, О. Плешкану; у м. Косові – Є. Сагайдачному, відомому збирачеві гуцульських старожитностей; у Калуші – П. Ковжану; у Долині – О. Грицей, у с. Рахині цього ж району – Г. Захаряевич, у с. Порогах на Богородчанщині – М. Сосенку, у с. Гвіздці на Коломийщині – Я. Пстраку та інших [4, с. 37–38]. Окремі елементи цих творів увиразнюють їх непересічний мистецький талент, що здобув визнання і пройшов випробування часом.

Серед монументальних творів на честь служителів Мельпомени згадаймо художньо-меморіальні дошки організаторові аматорського театру І. Озаркевичу (м. Коломия), І. Рубчаку (м. Калуш), відомому акторові й режисеру В. Симчичу (м. Коломия і с. Середній Березів на Косівщині); В. Попадюку (с. Мишин, Коломийщина). У м. Івано-Франківську заходами Українського товариства охорони пам'яток історії та культури у 1996 р. зведено оригінальний надгробок на могилі заслуженого артиста України М. Магдія. Автори цих творів підкреслюють мистецький фах та високодуховні творчі натури діячів, увічнених у камені та бронзі.

З особливою відповідальністю архітектори й скульптори ставляться до образно-монументального увічнення своїх колег по фаху, намагаючись передати у скульптурних формах їх внутрішній духовний світ та професійну майстерність. Сказане стосується встановлених у другій половині 1990-х років меморіальних дощок на честь відомого архітектора, автора пам'ятника полеглим стрільцям УГА (1928 р.), багаторічного радянського політв'язня Р. Гриця (Рогатин) [5]; майстрині художнього різьблення О. Грицей (м. Долина), архітекторів Д. Соснового та І. Левинського (м. Івано-Франківськ) [11, с. 90, 92]. Сторіччя уродин скульптура світового рівня Г. Крука відзначили відкриттям величного пам'ятника (автор В. Довбенюк) і музею у його рідних Братківцях Тлумацького району та пам'ятного знаку в Івано-Франківську [2].

Проекти з монументального увічнення постатей знаних учених і краєзнавців реалізовувалися за рахунок державного бюджету та з фондів різних підприємств і організацій. Глибокий символізм випромінює меморіальна дошка на стіні каплиці св. Василя у с. Крилосі (1994 р.), на якій славетний археолог Я. Пастернак, що розкопав фундамент Успенського собору, постає як першовідкривач безцінних національних скарбів. Меморіальні таблиці відомим краєзнавцям і громадським діячам Р. Скворію у Болехові та О. Феданку у с. Солотвині (1997 р.) підкреслюють їх внесок у вивчення рідного краю.

До розряду високохудожніх меморіальних творів слід також віднести погруддя українського ученого і пасічника П. Прокоповича у м. Івано-Франківську та меморіальні дошки відомому біологові М. Тимочку в Кропивнику й пасічникові-досліднику М. Вітвицькому в Жураках на Богородчанщині [10, с. 20, 97]. Надмогильний пам'ятник академікові, екологу, лауреатові Державної премії України О. Романенку (1936–1998 р.) у м. Калуші митець В. Довбенюк спорудив у вигляді скульптурної постаті, що сидить у задумливій позі, опершись лівою рукою на підборіддя, а правою на фігурно увігнутий верх постаменту. Разом із погруддям воно витесане із суцільної брили граніту, тож між ними немає чітких розмежувань. Праворуч пам'ятника встановлено мистецький 1,2 м кований підсвічник у вигляді розквітлого куца троянд [17].

Відносно незначна кількість монументальних споруд на честь лікарів, учителів відзначається оригінальними образно-змістовними зображеннями. Ідеться про відомого хірурга світового рівня С. Охрончука: після відновлення його могили у Долині, у 2002 р. на корпусі райлікарні встановлено мармурову заокругленої форми меморіальну дошку, де на тлі хірургічних ліhtarів постає барельєф лікаря у білому халаті, зі складеними на грудях руками (автори С. Гицей, Б. Фрейк) [14]. Чимало меморіальних дощок медпрацівникам встановлено в Косові, зокрема хірургові Я. Хомину на будинку, у якому він мешкав і у 1943–1943 рр. надавав допомогу воякам УПА, В. Стефураку – відомому лікареві і громадському діячеві [10, с. 150–152] та інші.

Пам'ять про знаних педагогів і науковців вписується у мармуровий літопис краю незалежно від політичної кон'юнктури. На їх честь, згідно з нашими підрахунками, відкрито близько двох десятків

меморіальних об'єктів [10–11], тож як приклади, що підтверджують висловлену думку, відзначимо факти встановлення пам'ятних дощок народному вчителю Ю. Припхану (загинув 1942 р.) у с. Бринь Галицького району (автор М. Тимків, 2000 р.) та учительці і зв'язковій ОУН Л. Паєвській (загинув 1953 р.) у с. Бабин Косівського району (1996 р.); погруддя педагога І. Федорака (помер 1954 р. у Караганді) на фасаді школи у с. Русів Снятинського району (1993 р.) [10, с. 49, 152; 11, Ч.2, с. 74; 12, с. 145] та ін.

Прикарпаття – поліетнічний регіон, у якому жили і творили представники різних національностей, це відповідним чином відображено і у його монументальному літописі. Пам'ять про діячів культури неукраїнського походження також вшановується головню на їх малій батьківщині. Так, громада Голоскова Коломийського району 2001 р. спорудила пам'ятний знак з нагоди 260-річчя від дня народження уродженця села, відомого польського письменника Ф. Карпінського [10, с. 127]. У Заболотіві на Снятинщині наприкінці 1990-х років встановили спершу меморіальну дошку, а потім пам'ятник австрійському письменникові й філософу, лауреатові Нобелівської премії М. Шперберу (автори С. Топоркова, С. Соколовська) [11, с. 66]. Порівняно з іншими областями, на Івано-Франківщині існує чи не найменше пам'ятників діячам культури і науки неукраїнського походження, причому більшість із них з'явилася за радянських часів (головню М. Горькому, І. Павлову [9, с. 89–91]).

Цікавим і до певної міри унікальним явищем у розвитку монументальної скульптури не лише Прикарпаття, а й усієї України є розміщення окремих творів на стінах та подвір'ях громадських будівель (зазвичай, шкіл і гімназій, що є пам'ятками історії та архітектури) на честь пов'язаних із ними знаних діячів. Вони встановлювалися за різних історичних періодів – австрійського, польського, радянського, сучасного державницького, демонструючи таким чином, що справжні культурні цінності непідвладні часу чи політичній кон'юктурі. Так, на будинку Рогатинської гімназії (початок ХХ ст.) встановлено три меморіальні дошки: на честь її першого директора М. Галуцинського (1932 р.); викладачів і учнів А. Крушельницького, Д. Лукіяновича, І. Крип'якевича, О. Турянського (1987 р.) та О. Басараб, К. Білінського, В. Ратича, Г. Дмитерко (1994 р.) [11, с. 24]. Вмуровані у стіні колишньої Станіславської гімназії меморіальні дошки засвідчують, що за різного часу тут викладали чи навчалися І. Вагилевич, А. Могилянський, О. Терлецький, В. Гнатюк та польський письменник Ф. Карпінський.

На такий "хронологічний зріз" накладаються мистецькі стилі й смаки, витворюючи з барельєфів і пам'ятних знаків своєрідні "монументальні ансамблі", що відображали техніку і матеріали виготовлення, дух та ідейні уподобання різних епох. Як приклад відзначимо фасад будинку колишньої Коломийської гімназії, де за радянського періоду встановили гіпсові та мармурові меморіальні дошки на честь "поетів-демократів" і "письменників-революціонерів" М. Павлика, В. Стефаника, Л. Мартовича, Марка Черемшини, М. Ірчана, П. Козланюка. За роки незалежності тут з'явилися нові меморіальні дошки: бетонно-гіпсова з барельєфом директора школи О. Лукасевича; з чорного граніту С. Недільському, знаному вченому і педагогові Покуття; дві з білого мармуру – С. Вінцензу, польському письменнику, етнографу і гуманісту та М. Радишу – талановитому художнику [18].

Значущість Народного дому в Коломії (пам'ятки архітектури кінця ХІХ ст.) як визнаного культурного осередку Покуття і всієї Галичини засвідчують установлені на стінах меморіальні дошки його засновникові Й. Кобринському, М. Шашкевичу (1911 р.), І. Франку (1926 р.), директорові музею "Гуцульщина" В. Кобринському (1990 р.), письменникові А. Чайковському (1992 р.), композиторові М. Лисенку (2003 р.). Таке ж значення має садиба славетної української родини Шухевичів (с. Тишківці на Городенщині), де у єдиній композиції розміщено три дошки: дві з барельєфами о.о. Шухевича, побратима "Руської трійці" та письменника-перекладача; В. Шухевича, етнографа, автора монументальної праці "Гуцульщина", а між ними третя із лірою, яка стверджує, що в цьому приміщенні відбулася прем'єра опери М. Лисенка "Коза-Дерева" [13].

На території Івано-Франківщини є унікальні "меморіальні анклав", що засвідчують значення окремих історичних місць, як важливих осередків культурного життя України та вшановують пам'ять про відомих митців і громадських діячів краю. Так, у Криворівні Верховинського району, куди наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. для відпочинку і творчої праці з'їжджалися знані українські культурні діячі, встановлені меморіальні дошки відомому фольклористові В. Гнатюку (1990 р.), письменникові М. Коцюбинському (1994 р.), Платоніді Хоткевич (2001 р.), дружині відомого режисера й письменника Г. Хоткевича [10, с. 38–39], письменниці і народній художниці П. Плитці-Горицвіт (1998 р.), а 2003 р. відкрито її музей-садибу. Численні меморіальні дошки і пам'ятні знаки в селах Косівщини, Коломийщини фіксують факти проживання та перебування знаних діячів – Лесі Українки, М. Коцюбинського, Г. Хоткевича, Ю. Федьковича, О. Кобилянської та інших діячів культури.

Таким чином, за доби державної незалежності на Прикарпатті продовжувався процес ушанування визначних представників науки і культури у монументальній скульптурі. З одного боку,

порівняно з радянським періодом, значно розширився їх діапазон за рахунок діячів, що були незаслужено забуті, з іншого, мармуровий літопис краю продовжував поповнюватися пам'ятками на честь персоналій, чиї наукові та мистецькі здобутки визнавалися і поцінювалися попри мінливість "ідеологічних віянь". Зберігалася тенденція, коли міські та сільські громади споруджували скульптурні монументи передусім на честь відомих земляків і лише зрідка увічнювали таким чином загальновідомих діячів культури, непов'язаних з певними місцевостями. У монументальній скульптурі автори прагнули підкреслити рід занять та розкрити внутрішній світ постатей, яким вони присвячувалися, однак попри загальну позитивну тенденцію художньо-мистецький рівень багатьох із них бажав бути кращим.

#### *Список використаних джерел*

1. Актуальні питання виявлення і дослідження пам'яток історії та культури (На матеріалах зводу пам'яток історії та культури України) / Інститут історії НАН України: Частина друга. – К., 1999. – 255 с.
2. Батіг М. Скульптор у скульптурі / М. Батіг // Галицька Просвіта. – 24 листопада 2011.
3. Буженко Т. Збереження пам'яток історії та культури – ознака цивілізованості / Т.Буженко // Західний кур'єр. – 16 квітня 1999.
4. Бурдуланюк В. Пам'ятки культури Івано-Франківщини / В. Бурдуланюк. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 1998. – 56 с.
5. Воробець М. Український зодчий / М.Воробець // Краєзнавець Прикарпаття. – 2008. – № 12. – С. 50–53.
6. Гаврилів Б. Пам'ятки історії та культури Івано-Франківщини: історико-краєзнавче дослідження / Б. Гаврилів, М. Гаврилів. – Івано-Франківськ, 2001. – 96 с.
7. Історико-культурна спадщина України: Проблеми дослідження та збереження / НАН України; Інститут історії НАН України. – К., 1998. – 399 с.
8. На сторожі культурної спадщини Прикарпаття До 40-річчя створення Івано-Франківської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. – Івано-Франківськ: Типовіт, 2006. – 208 с.
9. Пам'ятки діячам науки та культури національних меншин України. Каталог-довідник. – К., 1998. – 190 с.
10. Пам'ятки історії Івано-Франківської області // Вісник Івано-Франківської обласної ради та Івано-Франківської обласної державної адміністрації. – Івано-Франківськ, 2005. – № 31. Частина перша – 172 с.
11. Пам'ятки історії Івано-Франківської області // Вісник Івано-Франківської обласної ради та Івано-Франківської обласної державної адміністрації. – № 32. – Частина друга. – 167 с.
12. Полек В. Відомі педагоги Прикарпаття: Бібліографічний довідник (до 1939 року) / В. Полек, В. Дзвінчук, Ю.Угорчак. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. – Т. 1. – 204 с.
13. Поточний архів науково-редакційного відділу "Звід пам'яток історії та культури України. Івано-Франківська область" (Поточ арх. наук.-ред. від.). Звіти про відрядження в Городенківський район. Звіт про відрядження Гандзюка Ярослава у с. Тишківці та Серафимці Городенківського р-ну 25–26 вересня 2006 року, арк. 8–9.
14. Поточ арх. наук.-ред. від. Звіти про відрядження в Долинський район. Звіт про відрядження Максимців Галини до сіл Долинського р-ну 2 липня 2003 р., арк. 21–23.
15. Поточ арх. наук.-ред. від. Звіти про відрядження в Долинський район. Звіт про відрядження Ольги Максимонько до м.Долини 29 травня 2006 р., арк. 45–47.
16. Поточ арх. наук.-ред. від. Звіти про відрядження в Калуський район. Звіт про відрядження З.Федунківа до м. Калуша та с. Підгірки 26–27 червня 2003 р., арк. 3–4.
17. Поточ арх. наук.-ред. від. Звіти про відрядження в Калуський район. Звіт про відрядження Максимців Галини до м. Калуша та с. Підгірки Калуського р-ну 11 квітня 2006 р., арк. 7–10.
18. Поточ арх. наук.-ред. від. Звіти про відрядження в Коломиський район. Звіт про відрядження Ольги Максимонько до м.Коломиї 18–19 лютого 2008 р., арк. 4–7.
19. Поточ арх. наук.-ред. від. Звіти про відрядження в Надвірнянський район. Звіт про відрядження Гандзюка Ростислава в с.Саджаву Надвірнянського р-ну 6–7 жовтня 2008 р., арк. 26–27.
20. Поточ арх. наук.-ред. від. Звіти відряджень в Рожнятівський район. Звіт про відрядження З.Федунківа до м.Рожнятова, с.Голинь, с.Нижній Струтинь, смт. Брошнів 9–10 вересня 2003 р., арк. 4–6.
21. Юсип Д. Зеновій Красівський / Д.Юсип. – Івано-Франківськ, 1999. – 34 с.

#### **Андрей Червинский**

#### **УВЕКОВЕЧЕНИЕ ДЕЯТЕЛЕЙ НАУКИ И КУЛЬТУРЫ В МОНУМЕНТАЛЬНОЙ СКУЛЬПТУРЕ НА ПРИКАРПАТЬЕ КОНЦЕ XX – НАЧАЛЕ XXI ВЕКА**

*В статье идет речь о специфике деятелей науки и культуры в монументальной скульптуре на Прикарпатье конце XX – начале XXI века, которые влияли на формирование национального сознания и духовности украинского народа, несмотря на забвение. Автор отслеживает генезис ее создания и раскрывает процесс увековечения в памятниках монументального искусства писателей, художников, композиторов, скульпторов, актеров и режиссеров, ученых и педагогов по современности национальной государственности, обобщает связанные с этим трудности и достижения.*

*Ключевые слова: деятели науки и техники, памятник, скульптура, монументальное искусство, произведения монументальной скульптуры.*

---

**Andriy Chervinskii****COMMEMORATION SCIENTIFIC AND CULTURAL FIGURES IN MONUMENTAL  
SCULPTURE IN PRYKARPATTYA END XX–XXI CENTURY**

*The article tells about the specifics of honoring cultural and scientific figures in monumental sculpture in Prykarpattya late XX – early XXI century that influenced the formation of national consciousness and spirituality of the Ukrainian people, despite oblivion. The author traces the genesis of creation and reveals the process of immortalization in monuments monumental art writers, artists, composers, sculptors, actors and directors, scholars and teachers from the modern era of national statehood, summarizes the difficulties and achievements.*

*Key words: figures of Science and Technology, memorial, monument, sculpture, monumental art, works of monumental sculptures, plaques, memorials, busts and memorial buildings.*